

Cservenka Ferdinánd:

A SZLOVÁK HADERŐ HELYZETE A SZOVJETUNIÓ ELLENI HADBA LÉPÉS ELŐTT

DOI: [10.35926/HSZ.2021.1.9](https://doi.org/10.35926/HSZ.2021.1.9)

ÖSSZEFOGLALÁS: 1939. március 14-én a Szlovák Köztársaság kikiáltotta függetlenségét, és náci német irányítás alatt névlegesen független állam született Közép-Európában. Szlovákia volt az egyetlen nemzet, amely Németország mellett a kezdetektől részt vett a Lengyelország elleni hadjáratban. 1939–1940-ben a Szlovák Fegyveres Erők jelentős átalakításon estek át, főként az egyes katonai egységeket illetően. 1941-től a szlovák haderő részt vett a keleti hadszíntéren a Szovjetunió elleni hadviselésben.

KULCSSZAVAK: Szlovák Fegyveres Erők, szlovák katonai egységek, Ferdinand Čatloš tábornok, katonai szervezet

A SZLOVÁK HADERŐ SZERVEZETI FELÉPÍTÉSE

A szlovák állam 1939. március 14-i megalakulása után az egyes kormányzati, közigazgatási és egyéb szervekre fontos szervezési munkálatok vártak. Természetesen ez nem volt másként a szlovák haderő kiépítésével kapcsolatban sem. 1939 tavaszán a szlovák haderő jelentős átszervezéseken esett át, amely nemcsak új katonai rendfokozatok bevezetését jelentette, hanem a tisztikar létszámának nagyarányú növelését is.¹ A Lengyelország elleni hadjárat előtt a szlovák haderő megkapta az első alapvető szervezeti kereteket. Létrejött a Nemzetvédelmi Minisztérium (Ministerstvo národnej obrany), a Haderő Főparancsnokság (Hlavné vojenské veliteľstvo) és három hadosztály-parancsnokság, amelyek alárendeltségébe a gyalogezredek, a tüzérezredek, a harcokcsi- és a repülőalakulatok tartoztak.² A védelmi szerződés (Schutzvertrag)³ megkötése után a haderő fejlesztésével kapcsolatban döntő szava volt a Franz Barckhausen⁴ altábornagy vezette Német Katonai Bizottságnak (Deutsche Militärkommission – DMK). A németek kezdetben nem törekedtek a szlovák haderő létszámának növelésére, sőt inkább annak 25 ezer főre való csökkentése volt a cél. Mindennemű

¹ František Cséfalvay et al.: Vojenské dejiny Slovenska V. (1939–1945). Bratislava, 2008, 14.

² Pavel Mičianik: Slovenská armáda v ťažení proti sovietskemu zväzu (1941–1944) I. Banská Bystrica, 2007, 14.

³ 1939. március 23-án a Szlovák Köztársaságnak „védelmi szerződést” kellett aláírnia Németországgal. A német nyomásra kötött szerződés Szlovákiát arra kényszerítette, hogy külpolitikáját, haderejét a németek érdekeinek rendelje alá. A Harmadik Birodalom döntő pozíciókat szerzett a szlovák gazdaságban is. Dušan Kováč: Szlovákia története. Pozsony, 2011, 237.

⁴ Franz Barckhausen (1882–1956) német altábornagy. 1939. májustól novemberig a Szlovákiában működő Német Katonai Bizottság, majd szeptembertől a Német Katonai Küldöttség vezetője volt. 1940 júniusától a megszállt Franciaország területén tevékenykedett, hasonló funkciót betöltve, mint Szlovákiában. 1943 júliusában tüzérségi tábornokká léptették elő, majd egy hónappal később elbocsátották. František Cséfalvay et al.: Vojenské osobnosti dejín Slovenska 1939–1945. Vojenský historický ústav, Bratislava, 2013, 16.

„fölsnek” számító hadianyagot a német fegyveres erőknek, a Wehrmachtnak kellett átadni, továbbá minden Szlovákiából induló fegyverszállítmány csupán a német kormány beleegyezésével hagyhatta el az országot.⁵ November 1-jétől a Német Katonai Bizottság szerepét hivatalosan is a Német Katonai Küldöttség (Deutsche Heeresmission in der Slowakei⁶ – DHM) és a Német Katonai Légi Küldöttség (Deutsche Luftwaffenmission) vette át. A Német Katonai Küldöttség parancsnokát, Barckhausen altábornagyot még novemberben Paul von Otto⁷ altábornagy váltotta, a Német Katonai Légi Küldöttség vezetője pedig Erhard Krüger ezredes (1941 februárjától Ludwig Keiper vezérőrnagy) lett.⁸ A védelmi szerződés említést tesz a németek által felállított védelmi övezet (Schutzzone) létezéséről is, ugyanis a német csapatok még 1939. március 15-én, egy nappal a szlovák állam létrejötte után behatoltak Szlovákia területére, és megszállták a nyugati határtól egészen a Vág folyóig terjedő terület egy részét. A Wehrmacht alakulatai elfoglalták a helyőrségeket, és elszállították a hadianyagot. Ez a védelmi övezet a németek számára nemcsak biztosítékot jelentett Szlovákia esetleges felosztására Németország, Magyarország és Lengyelország között, hanem biztosította a németek által bekebelezett Csehország és az ebből létrehozott Cseh–Morva Protektorátus területét is.⁹ A védelmi szerződés értelmében szükség esetén a németek bármikor irányítás és megszállás alatt tarthatták a szlovák katonai objektumokat. 1939 nyarán a szlovák haderő hat gyalogezreddel (1., 2., 3., 4., 5. és 6. gyalogezredek), hat tüzérezreddel (1., 2., 3., 4., 51. és 52. tüzérezredek), egy gépkocsiezreddel, egy légvédelmi ágyús ezreddel, egy repülőezreddel, hat önálló gyalogzászlóaljjal, három híradózászlóaljjal, két utászzászlóaljjal, egy harcokocsizászlóaljjal és három lovasszázaddal rendelkezett. Természetesen ez az állapot csupán ideiglenes volt, ugyanis átszervezésekre, átalakításokra volt szükség. A Lengyelország elleni hadjárat után, 1939 október elején megkezdődött a szlovák haderő átalakítása, amely a következő évben, 1940-ben csúcsonodott ki. Részben megoldódtak a fegyverzet, a tisztikarral és a katonák kiképzésével kapcsolatos kérdések.¹⁰

A szlovák kormány már 1939. augusztus 29-én úgy döntött, hogy csatlakozik a genfi egyezményhez, amely a hadifoglyokkal való bánásról, a háborús sebesültek és betegek sorsának javításáról is szólt. Dr. Jozef Tiso miniszterelnök kézjeggyel látta el a belépő okiratokat. Hatálybalépésére 1940. március 15-én került sor. 1940. január 18-án a szlovák kormány elfogadta az új honvédelmi törvényt (1940. évi 20. számú törvény), amely az 1920. március 19-én elfogadott honvédelmi törvényt váltotta fel. A törvény előírta a hadkötelezettséget minden 20–50 év közötti szlovák állampolgárságú férfi számára. A haderő katonái önkéntesek is lehetnek, ha betöltötték a 17. életévüket.¹¹ A tényleges katonai szolgálat időtartama 24 hónap volt,

⁵ Tomáš Klubert: Slovenská armáda v druhej svetovej vojne slovom a obrazom. Bratislava, 2016, 48.

⁶ A Deutsche Heeresmission szó szerinti fordítása Német Szárazföldi Haderő Küldöttsége lenne, azonban semmilyen korabeli dokumentumban nem található ilyen fordítás, ennek oka, hogy mindkét küldöttségnek egységesen kellett kapcsolatot fenntartania a szlovák szervekkel. Igor Baka: Účasť Slovenskej republiky v prvej fáze vojny proti ZSSR z pohľadu nemeckých vojenských orgánov. Vojenská história 12, 2008, č. 3, 48.

⁷ Paul von Otto (1881–1961) német altábornagy. 1939 novemberétől 1942 áprilisáig a Német Katonai Küldöttség vezetője volt. A Berlinbe küldött jelentéseiben már a kezdetektől több alkalommal is rámutatott a szlovák haderő képzettségének hiányosságaira. 1940 decemberében gyalogsági tábornokká léptették elő. Szlovákia – Szovjetunió elleni – hadba lépése után a szlovák haderő felfegyverzését szorgalmazta. 1942-ben visszatért Németországba. A háború végén szovjet fogságba került, ahonnan 1949-ben szabadult. Cséfalvay (2013): i. m. 186–187.

⁸ Baka (2008): i. m. 48.

⁹ Igor Baka: Slovenská republika a nacistická agresia proti Poľsku, Vojenský historický ústav, Bratislava, 2006, 27.

¹⁰ Mičianik: i. m. 14.

¹¹ Uo. 14.

amelynek teljesítése katonai vagy munkaszolgálatos lehetett. Munkaszolgálat azok számára volt kötelező, akiket egészségügyi okokból alkalmatlannak minősítettek a katonai szolgálatra. Az első újoncok 1940. február 12-én kezdték meg a tényleges katonai szolgálatot, amely során az egyes gyalogezredekhez sorozták be őket, ahol önálló közigazgatási egységeket alkottak. Fokozatosan két csoportra: „árjakra” és „zsidókra, cigányokra” osztották szét őket. A fegyveres katonai alakulatok tagjai csupán az árjának minősítettek csoportjából kerülhettek ki, s egyedül nekik volt lehetőségük az egyes rendfokozatok megszerzésére.¹² Különleges helyzetben voltak a faji szempontból üldözött zsidók, akikre az 1939. évi 150. számú kormányrendelet vonatkozott, ami kimondta, hogy az összes katonaköteles zsidó személyt a munkasalakulatokhoz kell beosztani. A zsidóknak 5 cm széles, kék színű karszalagot kellett volna viselniük, nem használhattak volna rendfokozati jelzéseket (kivéve az orvosokat) stb.¹³ A szlovák haderő fegyveres katonai alakulatainak tagjai tehát a törvény szerint nem lehettek zsidónak¹⁴ és cigánynak¹⁵ minősített személyek, őket a munkaszolgálatos alakulatokhoz vezényelték. A szlovák haderő legfőbb parancsnoka – az alkotmány szerint – Jozef Tiso köztársasági elnök (1939 októberétől), a legfőbb katonai parancsnok pedig a nemzetvédelmi miniszter, Ferdinand Čatloš¹⁶ altábornagy lett.¹⁷

A Lengyelország elleni hadjárat után a haderőt érintően különféle átszervezésekre került sor. 1939 őszén a magasabb parancsnokságokat átnevezték hadosztály-parancsnokságokká. A hat önálló gyalogzászlóaljából négy új gyalogezredet (6., 7., 8. és 9. gyalogezredek) alakítottak ki. Az első jelentősebb átszervezések 1940 januárjáig tartottak. A gyalogezredek önállóságát azzal is betartották, hogy néhány zászlóalj megváltoztatta az állomáshelyét. Ez az átszervezés elsősorban a tüzérséget, a harcokosi- és a repülőalakulatokat érintette. 1939 novemberében megszüntették a 4. és 52. tüzérezredek, fegyverzetüket és felszerelésüket pedig szétosztották a többi tüzérezred között. Felvetődött, hogy az 1., 2. és 3. tüzérezredek a három gyaloghadosztály részei lesznek, az 52. tüzérezred pedig a haderő tartaléka. A tüzérezredeket megerősítik, és három tüzérosztállyal fognak rendelkezni. Mindegyik tüzérosztály négy ütegből (egy üteg 4 darab löveg) fog állni. A tüzérezredeknek egyenként 48 darab löveggel (összesen 192 darab löveg) kell rendelkezniük.¹⁸

¹² Klubert: i. m. 76–77.

¹³ VHA, Veliteľstvo Bernolák, kr. 2, i. č. 9, č. j. 15 152, nariadenie MNO – HVV z 9. 9. 1939.

¹⁴ Az 1939. évi 63. számú törvény értelmében „zsidónak” minősült olyan személy, aki nemcsak izraelita vallású volt, hanem az is, aki az izraelita vallásról más vallásra tért át, de legalább az egyik szülője az izraelita felekezethez tartozott. Továbbá a törvény szerint zsidónak minősült az olyan nem izraelita felekezethez tartozó személy is, aki izraelita vallású személlyel kötött házasságot, vagy közös háztartásban élt vele. Ide tartoztak az utódaik is. Život v Slovenskej republike. Slovenská republika 1939–1945 očami mladých historikov IX. Zostavil: Peter Sokolovič. Ústav Pamäti Národa, Bratislava, 2010, 27.

¹⁵ A szlovák Belügyminisztérium 1940. június 18-i rendelete értelmében „cigánynak” minősült minden olyan – mindkét szülője révén cigány származású – személy, aki vándoréletet élt, vagy ha letelepedett, akkor pedig munkakerülő volt. Ez a megfogalmazás azonban nem volt egyértelmű és vissza lehetett élni vele. Uo. 28.

¹⁶ Ferdinand Čatloš (1895–1972) szlovák tábornok, nemzetvédelmi miniszter. 1939 márciusában a megalakult Szlovák Köztársaság nemzetvédelmi minisztere lett. 1939 áprilisában Čatloš vezérkari alezredest dandártábornokká, majd egy hónappal később altábornaggyá nevezték ki. Már 1943 végén próbálkozott Szlovákia átállásával a Hitler-ellenes koalícióhoz, de nem kapott támogatást még a szovjetektől sem. A szlovák nemzeti felkelés és a német megszállás után Besztercebányára ment, ahol felajánlotta együttműködését a felkelőknek, ők ezt azonban nem fogadták el. 1944 októberében a Szovjetunióba szállították. 1947-ben a szovjetek kiadták őt a csehszlovák hatóságoknak. A Jozef Tiso elleni perben nyújtott segítsége miatt csupán 5 évre ítélték. 1948-ban szabadon engedték. Később hivatalnokként dolgozott. Klubert: i. m. 42–43.

¹⁷ Mičianik. i. m. 14.

¹⁸ Uo. 14–15.

1939. november 11-én a harcokcsizászlóalj is átszervezéseken esett át. Az alakulat parancsnokságból és törzsszázadból, egy gépkocsizó felderítőosztályból (egy páncélgépkocsi, egy kisharcokcs és egy motorkerékpáros szakasz), három könnyűharcokcsi-századból, egy páncéltörő ágyús századból és a pótszázadból állt. A zászlóalj parancsnoka, Štefan Čáni őrnagy a Nemzetvédelmi Minisztériumnál szorgalmazta, hogy az alakulatot erősítsék meg, és hozzanak létre belőle egy ezredet. 1940. február 15-én hivatalosan is felállították a Túrócszentmártonban állomásozó Harcokcsiezredet,¹⁹ amelynek szervezeti felépítése így nézett ki:²⁰

A Harcokcsiezred felépítése	
Parancsnokság	törzs és ellátószázad
I. harcokcsizászlóalj	1. felderítőszázad (páncélgépkocsikkal felfegyverzett), 2. és 3. harcokcsizázadok, 4. (pót-) harcokcsizázad
II. páncéltörő ágyús zászlóalj	5., 6., 7. és 8. páncéltörő ágyús századok
Pótszászlóalj	

A légierő is jelentős átszervezéseken ment keresztül. 1939 októberében – a megfelelő szakismerettel rendelkező katonák hiánya miatt – az M. R. Štefánik Repülőezred parancsnokságát összevonták a légierő parancsnokságával. A négy repülőosztályt a hadosztályparancsnokságok alá rendelték. A repülőszázadok számát tizenegyről hatra csökkentették, amely által viszont nőtt a harcértékük. A repülőezred parancsnokságának megszüntetése negatívan hatott a szlovák légierőre, ezért 1940. május 3-án ismét létrehozták a Légierő Parancsnokságát, amelynek parancsnoka Anton Pulanich vezérőrnagy lett.²¹

Az 1940. április 20-i átszervezések eredményeként a szlovák légierő szervezeti felépítése a következő volt:²²

I. repülőosztály (Zólyom)	3 felderítő-repülőszázad
II. repülőosztály (Pöstyén)	3 vadászrepülő-század
Tartalék repülőosztály (Pöstyén)	

A légvédelmi tüzéralakulatok átszervezésére is sor került. A 153. légvédelmi ágyús ezred esetében elhagyták a hadrendi számot, és létrehozták a Légvédelmi ágyús ezredet, amelynek hadrendje a következő oldalon látható.²³

¹⁹ A szlovák Harcokcsiezred német befolyás alá került, ezáltal már 1940. szeptember 23-tól az ezrednél szolgálatot teljesített egy német tiszt, Peter Schwarzhaupt főhadnagy is. A német haderő tisztje és két altisztje a harcokcsizók kiképzését felügyelte. A kiképzés során a német mintát vették figyelembe. Ivo Pejčoch – Pejs Oldřich: *Obrněná technika 6: Střední Evropa 1919–1945 (II. část)*. Ares, 2005, 27.

²⁰ Mičianik: i. m. 15.

²¹ Uo. 15–16.

²² Cséfalvay (2008): i. m. 27.

²³ Mičianik: i. m. 14–15.

I. légvédelmi ágyús osztály (Igló)	1. és 2. nehéz légvédelmi ágyús ütegek, 3. és 4. könnyű légvédelmi ágyús ütegek
II. légvédelmi ágyús osztály (Pöstyén)	5. és 6. nehéz légvédelmi ágyús ütegek, 7. könnyű légvédelmi üteg
III. légvédelmi ágyús osztály (Pozsony)	8. és 9. nehéz légvédelmi ágyús ütegek, 10. könnyű légvédelmi ágyús üteg, fényszórós üteg
IV. légvédelmi ágyús osztály (fényszórós) (Pöstyén)	11. és 12. fényszórós ütegek
V. légvédelmi ágyús osztály (Pozsonyszőlős)	13., 14. és 15. könnyű légvédelmi ágyús ütegek

1940. május 1-jén a szlovák haderő keretében újabb átszervezésekre, átalakításokra került sor. Három gyaloghadosztályt hoztak létre. A hadosztály-parancsnokságokat hadosztálykörzet-parancsnoksággá nevezték át. Létrehozták a Besztercebánya székhelyű haderő-parancsnokságot, a Légierő Parancsnokságát pedig Trencsénbe helyezték át, amelynek alárendeltségébe került a repülőezred és a légvédelmi ágyús ezred is. A trencsényi 1. hadosztálykörzet-parancsnokság alá az 1. hadosztály, a besztercebányai 2. hadosztálykörzet-parancsnokság alá a 2. hadosztály, az eperjesi 3. hadosztálykörzet-parancsnokság alá pedig a 3. hadosztály tartozott.²⁴

Az utóbbi átszervezésen – a tisztok hiánya miatt – változtatni kellett, amelyet Čatloš nemzetvédelmi miniszter adott parancsba. Az újabb átszervezésekre 1940. szeptember 15-én került sor. A Haderő-főparancsnokságot és a besztercebányai 2. hadosztálykörzet-parancsnokságot megszüntették, és bázisukon felállították a Szárazföldi Erők Parancsnokságát, amelynek közvetlen alárendeltségébe tartoztak a haderőparancsnokság-közvetlen alakulatok. Az előbbi parancsnokság alá rendelték az 1. és 2. hadosztálykörzet-parancsnokságokat is, ebből kifolyólag a három hadosztályt kettőre redukálták. Az eperjesi 3. hadosztálykörzet-parancsnokság hadrendi számát megváltoztatták, így annak új megnevezése 2. hadosztálykörzet-parancsnokság lett. A szlovák haderő szervezeti felépítése és alakulatainak bázisa a következő volt:²⁵

1. hadosztály (1. hadosztálykörzet-parancsnokság – Trencsén)	
1. gyalogezerred (Pozsony)	I. zászlóalj (Pozsony), II. zászlóalj (Nagyszombat)
2. gyalogezerred (Trencsén)	I. zászlóalj (Nyitra), II. zászlóalj (Trencsén)
3. gyalogezerred (Zólyom)	I. zászlóalj (Besztercebánya), II. zászlóalj (Körmöcbánya)
1. tüzérezred (Nagytapolcsány)	I. és II. osztályok (Nagytapolcsány), III. osztály (Brezsnóbánya)
1. lovas felderítőosztály (Pozsony)	
1. gépkocsizászlóalj (Nyitra)	
1. utászászlóalj (Trencsén)	
1. híradózászlóalj (Vágújhely)	

²⁴ Uo. 16.

²⁵ Uo. 17.

2. hadosztály (2. hadosztálykörzet-parancsnokság – Eperjes)	
4. gyalogezred (Liptószentmiklós)	I. zászlóalj (Alsókubin), II. zászlóalj (Rózsahegy)
5. gyalogezred (Lőcse)	I. zászlóalj (Igló), II. zászlóalj (Poprád)
6. gyalogezred (Eperjes)	I. zászlóalj (Eperjes), II. zászlóalj (Töketerebes)
2. tüzérezred (Rózsahegy)	I. és III. osztályok (Rózsahegy), II. osztály (Eperjes)
2. lovas felderítőosztály (Nagymihály)	
2. gépkocsizászlóalj (Eperjes)	
2. utászászlóalj (Nagymihály)	
2. híradózászlóalj (Eperjes)	

Haderőparancsnokság-közvetlen alakulatok (Százföldi Erők Parancsnoksága – Besztercebánya)	
Harcokocsiezred (Túrócszentmárton)	
11. tüzérezred (Zsolna)	I. osztály (Zsolna), II. osztály (Galgóc)
12. tüzérezred (Késmárk)	I. osztály (Zsolna), II. osztály (Késmárk)
11. gépkocsizászlóalj (Besztercebánya)	
11. utászászlóalj (Vágújhely)	
11. híradózászlóalj (Túrócszentmárton)	

A gyalogezredek számát hatra csökkentették, valamint a gyalogezredek egyenként már csak két zászlóaljjal rendelkeztek a három helyett. A 3. tüzérezredet és a kerékpáros zászlóaljat megszüntették. A 11. tüzérezred gépvontatású, a 12. tüzérezred pedig fogatolt volt. A tüzérosztályok ütegeinek (egy üteg 4 darab löveggel rendelkező) számát négyről háromra csökkentették. A Harckocsiezred is jelentős változtatásokon esett át: 1940 májusában német minta alapján szervezték át. A korábban létező csehszlovák harckocsi-alakulatok hadrendje szerint egy harckocsiszakasz három páncélossal rendelkezett, míg egy német harckocsiszakasz öt harckocsival. Egy német harckocsiszázad három szakaszból, egy csehszlovák pedig ötből állt. 1941-ben egy harckocsiszázad páncélosállománya tizenhatról tizenkilencre nőtt. Az 1941. január 1-jén bekövetkező változtatások eredményeképpen a Harckocsiezred parancsnoksága és a törzsszázad egy – páncélgépkocsi-szakasszal ellátott – gépkocsizó századot kapott, az I. zászlóalj pedig három harckocsiszázadból, míg a II. zászlóalj három páncéltörő ágyús századból állt.²⁶ Rendszeres gyakorlatokkal igyekeztek az egyes alakulatok legénységi és tisztii állományának képzettségén javítani. Már 1940 májusában – német felügyelet mellett – létrehozták a tanszázadokat a gyalog- és tüzérezredekénél. Július 10-én a Nemzetvédelmi Minisztérium parancsa értelmében tanszázadokat állítottak fel a Harckocsiezrednél, az 1. lovas felderítőosztálynál, a híradó- és utászrezrednél is. Az 1940. október 1-től 1941. szeptember 31-ig tartó kiképzés során nagy hangsúlyt fektettek a hivatásos altisztnövendékek képzésére, különösen a fegyelmezettség terén. A kiképzés során a német mintát követték a Német Katonai Küldöttség egyetértésével és ajánlásával. A kiképzéshez segítséget nyújtottak a hadikönyvtárak, valamint a szlovák és német nyelvű katonai szaklapok is.²⁷

²⁶ Uo. 17–18.

²⁷ Cséfalvay (2008): i. m. 30–31.

Az 1940 októberében lezajlott átszervezések értelmében a szlovák nemzetvédelmi miniszter irányítása alá tartozó hivatalok és parancsnokságok a következők voltak:

- haderőparancsnok + vezérkari főnökség
- miniszteri kabinet
- Katonai Igazgatóság
- Légügyi Hivatal
- Legfelsőbb Hadbíróóság, legfőbb katonai ügyész

A haderő parancsnokának (Čatloš altábornagy) irányítása alá tartozó parancsnokságok:

- Szárazföldi Haderő Parancsnoksága
- Légierő Parancsnoksága
- katonaiskolák tanfelügyelője

A Szárazföldi Haderő Parancsnóságának (parancsnok: Alexander Čunderlík²⁸ vezérőrnagy) alárendeltségébe a következő seregtestek tartoztak:

- 1. hadosztály
- 2. hadosztály
- Hadtestközvetlen alakulatok

A Légierő Parancsnóságának (parancsnok: Anton Pulanich²⁹ vezérőrnagy) irányítása alá tartozó csapattestek:³⁰

- Repülőezred
- Légvédelmi tüzérezred

1941. január 15-én a Nemzetvédelmi Minisztérium felállította a Munkaszolgálatos Hadtestet, amely a szlovák haderő önálló eleme volt. Ez a hadtest két munkaszolgálatos csoportból (Keleti és Nyugati) állt. Mindkét csoport három – csoportonként négy századból álló – zászlóaljjal rendelkezett. A VI. munkaszolgálatos zászlóalj két zsidónak minősített és két cigánynak minősített személyekből felállított zászlóaljjal rendelkezett. A többi munkaszolgálatos zászlóalj tagjai katonai szolgálatra egészségügyi okokból alkalmatlannak bizonyuló – nem zsidónak és cigánynak minősített – szlovák állampolgárok voltak. A munkaszolgálatosok feladata az építkezéseken, az erdőkben, a kőbányákban és a műhelyekben végzett munka volt. Emellett őrizték a laktanyákat, munkájukkal segítséget nyújtottak a katonai irodákban, konyhákban, egészségügyi rendelőkhöz stb. A Szovjetunió elleni hadba lépés után a nem zsidónak és cigánynak minősített munkaszolgálatosok a fronton is szolgálatot teljesítettek a Polgári Légvédelemnél.³¹ Elsősorban a katonatemetők létesítésében

²⁸ Alexander Čunderlík (1878–1947) szlovák ezredes. 1939 májusában tábornokká nevezték ki. 1939 szeptemberében a szlovák 2. hadosztály parancsnokaként részt vett a Lengyelország elleni hadjáratban. 1940 novemberében a szárazföldi erők parancsnokává nevezték ki. 1943 áprilisában egészségügyi okok miatt saját kérésére nyugdíjazták, azonban még ez év augusztusában visszahívták a szolgálatba, és a Nemzetvédelmi Minisztériumban szaktanácsadóként működött. 1944 októberében ismét nyugdíjazták. Segeš et al.: i. m. 279.

²⁹ Anton Pulanich (1884–1962) szlovák ezredes. 1939 májusában tábornokká léptették elő. 1939 szeptemberében a szlovák 1. hadosztály parancsnokaként részt vett a Lengyelország elleni hadjáratban. Később a szlovák légierő parancsnoka volt. 1941. augusztus 12-én a szlovák tábori hadtest parancsnokává nevezték ki. Visszatért Szlovákiába, és 1941. szeptember végétől ismét a szlovák légierő parancsnoki tisztét töltötte be. 1942 augusztusában a szlovák szárazföldi erők parancsnoka lett. 1945 márciusában a közeledő szovjet csapatok elől Ausztriába ment. A háború után visszatért Szlovákiába, 1947 végén pedig a csehszlovák haderő tartalékos tisztje lett. 1950-ben tiszti rendfokozatától megfosztották. 1991 novemberében rehabilitálták, dandártábornoki rendfokozatát elismerték. Uo. 280.

³⁰ Cséfalvay (2008): i. m. 37.

³¹ Az 1940. október 23-i törvény a Nemzetvédelmi Minisztérium hatáskörét kiterjesztette a Polgári Légvédelem megszervezésére és tevékenységére is. Segeš: i. m. 286.

vettek részt.³² A Munkaszolgálatos Hadtest vezetője Ing. Jozef Kručko őrnagy, majd 1941. szeptember közepétől Ladislav Bodický alezredes lett.³³

A katonai rendfokozatok az önálló szlovák állam fegyveres erőinél a korábbi csehszlovák mintát követték. 1939 májusában változtattak a rendfokozatokon. Voltak olyan rendfokozatok, amelyeket megszüntettek, és voltak olyanok is, amelyeket bevezettek, de változás következett be a csoportosításukban is. 1940 októberében – tiszthiány miatt – újabb változásokat vezettek be a rendfokozatokban, amely a rendfokozatok csoportosítását érintette.³⁴ 1940 októberétől a szlovák haderőnél a következő rendfokozatok voltak használatban:³⁵

Generáli (tábornokok)	Rotmajstri (zászlósok)
Generál I. triedy (altábornagy)	Důstojnícky zástupca – rotmajster (tiszthelyettes-őrmester, magyarul [1909-ig] tisztjelölt vagy hadapród, később zászlós)
Generál II. triedy (vezérőrnagy)	Zástavník – rotmajster (zászlós-őrmester, a magyar törzsőrmesternek megfelelő rendfokozat)
	Rotník – rotmajster (őrmester)
Vyšší důstojníci (főtisztek)	
Plukovník (ezredes)	Poddůstojníci (altisztek)
Podplukovník (alezredes)	Zástavník (őrmester)
Major (őrnagy)	Rotník (nincs magyar megfelelője, az őrmester és a szakaszvezető közötti rendfokozat)
	Čatník (szakaszvezető)
Nižší důstojníci (tiszttek)	
Stotník (százados)	Mužstvo (legénységi állományúak)
Nadporučík (főhadnagy)	Desiatník (tizedes)
Poručík (hadnagy)	Slobodník (őrvezető)
Důstojnícky zástupca aspirant (nincs konkrét magyar megfelelője, tisztjelölthelyettes)	Strelník (lövész, közlegény)

A SZLOVÁK HADERŐ FEGYVERZETE ÉS FELSZERELÉSE

A szlovák katonai vezetés nagy figyelmet szentelt a fegyverzet és felszerelés kérdéseinek is. A szlovák haderő elsősorban a korábbi csehszlovák haderő fegyverzetével és felszerelésével rendelkezett, és csupán a háború idején volt kiegészítve német forrásokból származó készletekkel. A csehszlovák haderőtől örökölt vz.³⁶ 21 egyenruhát – kisebb külső változtatásokkal – tovább viselték. A sapkákon és az öveken lévő oroszánt ábrázoló cseh címert a szlovák címer váltotta. A rendfokozati jelzéseket a váll-lapok helyett a gallérokön tüntették fel, és a rendfokozatokat ötágú csillagokkal jelölték. Az egyenruha szabása, fazonja és khaki

³² Klubert: i. m. 83–84.

³³ Segeš: i. m. 286.

³⁴ Klubert: i. m. 86.

³⁵ Cséfalvay (2008): i. m. 36.

³⁶ A csehszlovák gyártmányú fegyvereknél és felszerelésnél a vz. (= vzor) rövidítés a mintát (a magyar M rövidítésnek felel meg), az utána lévő szám pedig a rendszerítés évszámát jelöli.

(barnászöld) színe továbbra is megmaradt. A zubbonyok tekintetében három típus létezett. A vz. 21 zubbony fedett gombokkal rendelkezett, mint az első világháborús osztrák–magyar egyenruha. A vz. 30 zubbony gombjai már nem voltak lefedve. Az új hajtókák bevezetése miatt 1940-ben ezeken a zubbonyokon átalakították a gallérokat, és vz. 40 mintájúként vezették be. A khaki színű nadrág mindenütt használatban volt, de a lovasság számára engedélyezett volt a piros színű is. Használatban volt a csehszlovák haderőtől átvett okkerszínű nyári egyenruha is. 1940-ben a tisztek sötétbarna zubbonyt, fekete nadrágot és fehér nyári egyenruhát kaptak. A kimenők során engedélyezték számukra a fehér zubbony és a fekete nadrág használatát is. A munkaszolgálatosok egyenruhájának gallérja kávészínű volt, és a karokon 8 cm széles mandzsetta volt ugyanebben a színben. A zsidónak minősített munkaszolgálatosok egyenruhájának színe sötétkék, a cigányoké pedig barna volt. A szlovák haderő legénységi állományának standard sapkája az ún. „csákósapka” volt. Kisebb mértékben használatban volt – elsősorban a tiszteknél – a silddel ellátott (1928-ban bevezetett) katonasapka is. Kivételt képeztek az új tiszti sapkák, amelyeket német minta szerint enyhén felmagasítottak, valamint az új – silddel ellátott – katonai sapkák a munkaszolgálatosok számára. Ezek hasonlítottak a korábban az osztrák–magyar haderőnél, a Wehrmacht hegyivadász-alakulatainál, és 1943-tól a Wehrmacht, Luftwaffe és a Waffen-SS alakulatainál (mint vz. 43) használt tábori sapkára. A katonai ruházat és felszerelés többi része maradt a korábbi csehszlovák szabvány szerinti. A keleti fronton harcoló és megszálló szlovák katonák számára nem volt elegendő – elsősorban téli – egyenruha, ezért előfordult, hogy egyes esetekben német, illetve zsákmányolt szovjet egyenruha is használatban volt. A szlovák haderő átvette a vz. 32 csehszlovák sisakokat is, amelyből 1939 márciusában 340 516 darab állt rendelkezésre. A Szovjetunió területén bevetésre került alakulatoknál 1941 nyarától a sisak alsó részén 2,5 cm széles halványkék sáv húzódtott, a sisak mindkét oldalán pedig fehér színű kettős kereszt volt. Csehszlovák mintájú sisakokat és egyenruhát használtak a Wehrmacht mellett harcoló litván és lett alakulatok is.³⁷

A szlovák haderőnél használatos kézi és gyalogsági fegyvertípusok			
Típus	Minta (a szlovák haderőnél használt hivatalos elnevezés)	Űrméret	Tár, heveder kapacitása
pisztoly	vz. 22	9 mm	8 darab
pisztoly	vz. 24	9 mm	8 darab
puska	vz. 23	7,92 mm	5 darab
puska	vz. 24 (a német Mauser 98 rendszerének javított változata)	7,92 mm	5 darab
golyószóró	vz. 26 (Nagy-Britanniában Bren néven gyártották licenc alapján)	7,92 mm	20 darab vagy 30 darab
géppuska	vz. 24 (Schwarzlose-rendszer)	7,92 mm	250 darab
géppuska	vz. 37	7,92 mm	100 darab vagy 250 darab

A német haderő is előszeretettel használt csehszlovák gyártmányú fegyvereket, amely különösen a Waffen-SS-alakulatoknál fordult elő.

³⁷ Mičianik: i. m. 18–19.

A szlovák haderő kézi- és gyalogsági fegyvereinek száma	
Típus	Darabszám
vz. 23 puska	54 357 darab
vz. 24 puska	176 455 darab
vz. 26 golyószóró	10 100 darab
vz. 24 géppuska	2200 darab
vz. 37 géppuska	285 darab

A 176 455 darab vz. 24 puska közül 30-40 ezer darab nem volt benne a hivatalos kimutatásokban.³⁸ A vz. 26 golyószóró és a vz. 37 géppuska léghűtéses, míg a vz. 24 géppuska vízhűtéses volt.³⁹ A szlovák haderő 1236 darab (160 darab vz. 28 Lewis, 116 darab vz. 35 és 960 darab vz. 30) olyan géppuskával is rendelkezett, amelyek nem kerültek használatba. A hivatalos jegyzékeken, kimutatásokon kívül több mint 3400 darab géppuska volt a raktárakban. Szlovákiában hat hadosztályt tudtak volna felfegyverezni, de a német vezetés csupán három hadosztály felfegyverzését engedélyezte. A szlovák haderő viszont 1942-ig egyáltalán nem rendelkezett géppisztolyokkal, páncéltörő kézfegyverekkel és mesterlövészfegyverekkel sem.⁴⁰

1939 májusában a szlovák haderő 587 darab löveggel rendelkezett. Németország 88 darab löveget szerzett Szlovákiától, és ebből 23 darabot vásárlással, 65 darabot pedig a Wehrmacht foglalt le az ún. „védelmi zónában”. A németek által szerzett lövegek közül az 55 darab modern ágyút és tarackot mind a Wehrmacht-, mind pedig a Waffen-SS-alakulatoknál azonnal hadrendbe állították. Az átszervezések után – 1939 augusztusában – a szlovák haderő mindössze 526 darab löveggel rendelkezett, 266 darab löveget raktároztak el. 1939 októberében a lövegek száma 485 darab volt.

A tábori és hegyilövegek típusai		
Típus	Minta	Űrméret
tábori tarack	vz. 14/19	100 mm
tábori tarack	vz. 16/19	100 mm
tábori tarack	vz. 30	100 mm
nehéz tábori tarack	vz. 25	150 mm
tábori ágyú	vz. 35	105 mm
hegyiágyú	vz. 15	75 mm

Az 1940. október 1-ig lezajlott átszervezések eredményeként az 1. és 2. tüzérezredek egyenként 42 darab vz. 14/19 és 13 darab vz. 16/19 tarackkal fegyverezték fel. A 11. (gépvontatású) tüzérezred 27 darab vz. 30 tarackkal és 27 darab vz. 35 ágyúval, a 12. tüzérezred 49 darab vz. 25 nehéz tarackkal rendelkezett.⁴¹

³⁸ Uo. 20.

³⁹ Klubert: i. m. 86.

⁴⁰ Mičianik: i. m. 19–20.

⁴¹ Uo. 20–21.

A szlovák haderő aknavető és páncéltörő, illetve légvédelmi ágyútípusai			
Típus	Minta	Űrméret	Darabszám
aknavető	vz. 36	81 mm	320 darab
nehéz aknavető	vz. 18	140 mm	24 darab
páncéltörő ágyú	vz. 34	37 mm	158 darab
páncéltörő ágyú	vz. 37	37 mm	72 darab
Oerlikon légvédelmi gépágyú	vz. 36	20 mm	64 darab
légvédelmi ágyú	vz. 22	83,5 mm	29 darab
légvédelmi ágyú (Flak 18)	vz. 18	8,8 cm	4 darab
légvédelmi gépágyú (Flak 30)	vz. 30	2 cm	12 darab

A szlovák haderő tehát összesen 344 darab aknavetővel és 1150 darab táborig, páncéltörő, valamint légvédelmi löveggel rendelkezett. A lövegek közül 771 darab az alakulatoknál volt szétosztva, míg a megmaradt 379 darabot a raktárakban helyezték el. A táborig lövegek közül a 39 darab 105 mm-es vz. 35 ágyú rendelkezett a legnagyobb harcértékkel.⁴² A svájci Oerlikon cég által gyártott légvédelmi gépágyú eredeti elnevezése 2 cm Infanterie-Granaten-Maschinengewehr volt, amelynek a szlovák haderőnél használt hivatalos elnevezése VGPL vz. 36 lett.⁴³ A Flak 18 légvédelmi ágyúkat és Flak 30 légvédelmi gépágyúkat⁴⁴ Németország 1941 márciusában adományozta Szlovákiának. A 37 mm-es páncéltörő ágyúk a keleti fronton hatástalanok voltak a T-34⁴⁵ közepes- és KV-1⁴⁶ nehézharckocsikkal szemben.⁴⁷ A gyalogezredek egy-egy páncéltörő ágyús és hegyiágyús századdal rendelkeztek. Az 1. és 2. lovas felderítőosztályok nehézlovasszázadainak alárendeltségében pedig egy-egy páncéltörő ágyús és hegyiágyús szakasz volt.⁴⁸

A Harckocsiezred páncélozott harcjárműveinek állományát 1941 előtt csupán csehszlovák gyártmányú páncélgépkocsik és harckocsik alkották.

⁴² Uo. 21–22.

⁴³ Klubert: i. m. 237.

⁴⁴ A német gyártmányú Flak 18 légvédelmi ágyú és Flak 30 légvédelmi gépágyú szlovák haderőnél használt hivatalos elnevezése 8,8 cm kanón PL vz. 18, illetve 2 cm kanón PL vz. 30 volt. Uo. 237–238.

⁴⁵ A szovjet T-34/76 közepes harckocsi 500 LE teljesítményű motorral rendelkezett, maximális sebessége elérte az 50 km/h-t, páncéltörő vastagsága 18–45 mm volt, fegyverzetét pedig egy 76,2 mm-es harckocsiágyú és két 7,62 mm-es géppuska alkotta. Sipos Péter (főszerk.): Magyarország a második világháborúban. Lexikon A–Zs. Petit Real, Budapest, 1997, 497.

⁴⁶ A KV-1 nehézharckocsi motorjának teljesítménye 550 LE, maximális sebessége 35 km/h, páncéltörő vastagsága 75–100 mm volt, fegyverzetét egy 76,2 mm-es harckocsiágyú és négy 7,62 mm-es géppuska alkotta. A KV-2 nehézharckocsi motorjának teljesítménye ugyanolyan volt, mint a KV-1 típusé, sebessége 26 km/h, páncéltörő vastagsága néhol elérte a 110 mm-t, fegyverzete pedig egy 152 mm-es tarack és két 7,62 mm-es géppuska volt. Uo. 497.

⁴⁷ Mičianik: i. m. 22.

⁴⁸ Klubert: i. m. 87.

A szlovák haderő páncélgépkocsi- és harckocsitípusai		
Típus	Elnevezés	Darabszám
páncélgépkocsi	OA vz. 27	3 darab
páncélgépkocsi	OA vz. 30	17 darab
kisharckocsi	Tč. vz. 33	30 darab
könnyű harckocsi	LT vz. 34	27 darab
könnyű harckocsi	LT vz. 35	52 darab
könnyű harckocsi	LT vz. 38	10 darab
könnyű harckocsi	LT vz. 40	21 darab

Ezek a páncélgépkocsik és kisharckocsik 7,92 mm-es géppuskákkal voltak felfegyverezve. A könnyű harckocsik főfegyverzetét egy 37 mm-es löveg, kiegészítő fegyverzetét pedig két 7,92 mm-es géppuska alkotta. Az egyes könnyű harckocsitípusok közti különbségek elsősorban a teljesítményben, a páncélzat vastagságában, a végsebességben és a súlyban mutatkoztak meg. A szlovák haderő rendelkezett egy IOV–40 páncélvonattal is.⁴⁹ Az LT vz. 35 és az LT vz. 38 típusú könnyű harckocsikat előszeretettel alkalmazták Pz.Kpfw. 35 (t) és Pz.Kpfw. 38 (t) néven a Wehrmacht-alakulatok is. Az LT–38 könnyű páncélosokat megtalálhattuk az egyes bolgár, magyar és német alakulatoknál is.⁵⁰ A szlovák Nemzetvédelmi Minisztérium a modernebb könnyű harckocsikat (10 LT–38, 21 LT–40) 1940-ben vásárolta a Harmadik Birodalomhoz tartozó Cseh–Morva Protektorátus területén működő fegyvergyárakból.⁵¹

A szlovák légielő állományában – 1939 márciusában – 358 darab harci és 39 darab kiképző repülőgép volt.

A szlovák légielő főbb repülőgéptípusai		
Típus	Elnevezés	Darabszám
vadászrepülőgép	Avia B–534	66 darab
vadászrepülőgép	Avia Bk–534	15 darab
felderítő- és könnyűbombázó repülőgép	Letov Š–328	101 darab
felderítő-repülőgép	Aero A–100	16 darab
kiképző repülőgép	Praga E–241	14 darab
kiképző és műrepülőgép	Avia Ba–122	4 darab
kiképző és műrepülőgép	Avia Bš–122	9 darab
bombázó-repülőgép	Avia B–71	1 darab

⁴⁹ Uo. 52., 87.

⁵⁰ Mičianik: i. m. 25.

⁵¹ Klubert: i. m. 87.

A szlovák légierő tehát 199 darab harci (vadász-, bombázó-, felderítő-) repülőgéppel rendelkezett. Ezek – a szovjet SZB licence alapján gyártott Avia B–71 bombázó-repülőgép kivételével – mind kétfedelű repülőgépek voltak, és 1940-ben már elavultnak számítottak.⁵²

A SZLOVÁK HADERŐ TISZTI ÉS LEGÉNYSÉGI ÁLLOMÁNYA

Az 1938. augusztusi adatok szerint a csehszlovák haderónél 435 szlovák katonatiszt teljesített katonai szolgálatot, s ez csupán a tisztek 3,4%-át tette ki. Ezek közül egy fő volt tábornok, a többi nagyrészt főleg alantos tisztként szolgált.⁵³ A szlovák állam létrejötte után a parancsnoki funkciókat a cseh tábornokoktól és főtisztektől olyan szlovák katonatisztek vették át, akik nemcsak alacsonyabb tiszti rendfokozattal, hanem gyakran hiányos elméleti és gyakorlati felkészültséggel is rendelkeztek. Szlovák katonatiszt az a személy lehetett, aki a következő feltételek egyikének megfelelt:

- szlovák nemzetiségű volt,
- nem a szlovák nemzetiséghez tartozott, de a felesége szlovák nemzetiségű volt,
- nem szlovák nemzetiségű volt, de hosszabb ideje Szlovákia területén élt, és szívén viselte Szlovákia sorsát.⁵⁴

1939. július közepéig sikerült a szlovák haderő tisztjeinek létszámát 704 főre növelni. Közülük 536 fő volt szlovák, 117 fő cseh, 27 fő német, valamint 24 fő ruszin és orosz nemzetiségű.⁵⁵ A szlovák haderónél tisztihány mutatkozott elsősorban a tüzérségi, harckocsi- és repülőalakulatoknál. Az önálló zászlóaljok felállítása mindenekelőtt a magasabb rangú tisztek hiányának következménye volt. Čatloš tábornok szándéka az volt, hogy hozzáértő tiszteket képezzenek ki, elsősorban hadnagyi, főhadnagyi rendfokozatban, akik alkalmasak zászlóaljok vezetésére. Az alhadnagyi rendfokozatot megszüntették, a korábbi alhadnagyokat pedig hadnaggyá léptették elő. A szlovák haderónél német tanácsadók is jelen voltak, akik a tisztképzésben is segédkeztek. A szlovákiai Német Katonai Küldöttség segítséget nyújtott a szlovák katonai iskolarendszer kiépítésében is. A német tanácsadók az új módszerek bevezetésének szorgalmazása mellett ugyanakkor az oktatást is ellenőrizték. Ez utóbbi azonban ellenszenvet váltott ki a szlovák politikai és katonai vezetésben. A német tanácsadók a szlovák haderónél szolgálatot teljesítő cseh tisztek, altisztek és katonák létszámának csökkentését is szorgalmazták, nehogy a cseh ideológiai hatás befolyással legyen a szlovák katonákra és tisztekre. 1939 októberében Vojtech Tuka lett a szlovák miniszterelnök, akire a csehellenesség és a németbarátság volt jellemző. Tuka szerint a cseh tisztek, altisztek helyét német nemzetiségűekkel kell betölteni. Čatloš tábornok elvetette ezt az ötletet, ugyanis a német nemzetiségűek aránya szerinte a tisztikarban és az altisztek között eleve már 4,8%-ot tett ki (Szlovákia lakosságának 4,8%-a német nemzetiségű volt). Čatloš tábornok egyáltalán nem törekedett a szlovák tisztikar germanizálására, ezért bolgár tisztekkel egészítette volna ki a cseh tisztek helyét, amelyet viszont a németek utasítottak vissza. Az 1939. novemberi adatok szerint a szlovák haderő ezer főt (838 szlovák – 83,8%, 108 cseh – 10,8%, 30 német – 3% és 24 ruszin – 2,4%) számláló tisztikarában nem találunk magyar nemzetiségű tisztet. Az 1014 őrmester⁵⁶ (798 szlovák – 80%, 176 cseh –

⁵² Mičianik: i. m. 25. A szlovák légierőről a tárgyidőszakban lásd még részleteiben B. Stenge: i. m.

⁵³ Cséfalvay (2008): i. m. 14.

⁵⁴ Segeš: i. m. 277.

⁵⁵ Uo. 278.

⁵⁶ A szlovák haderónél 1939 májusától 1940 októberéig használatos rendfokozatok tekintetében külön állománykategóriába sorolták az őrmestereket. Klubert: i. m. 52.

17,5%, 29 német – 3% és 8 ruszin – 1%) között 3 magyar (0,5%) nemzetiségű volt.⁵⁷ Az 1940. decemberi népszámlálás szerint Szlovákia 2 566 984 lakosa (2 213 761 szlovák – 86,24%, 129 689 német – 5,05%, 74 441 zsidó – 2,8%, 61 762 ruszin – 2,41%, 37 100 cigány – 1,44%, 3024 cseh – 0,12%, 517 egyéb – 0,02%) közül 46 690 fő (1,82%) volt magyar nemzetiségű.⁵⁸ A legénységi állomány nemzetiségi hovatartozásával kapcsolatban konkrét kimutatások nem készültek, így a magyar nemzetiségűek aránya pontosan nem kimutatható, ezáltal a legénységi állomány nemzetiségi megoszlására csupán a lakosság nemzetiségi összetétele alapján lehet némileg következtetni. A Gyorshadosztály tisztjei, őrmesterei és altisztjei között az 1941. évi kimutatások szerint valószínűleg nem volt magyar nemzetiségű, míg a legénységi állományhoz tartozók között ez nem megállapítható. 1939 végén és 1940 folyamán a tartalékos tisztek helyét hivatalnokokból, elsősorban tanítókból és tanárokból igyekeztek betölteni, akikből szintén hiány volt Szlovákiában, sőt a tanítók ideológiájukban szkeptikusak voltak a nemzetiszocialista nézetekkel és a szlovák állam rendszerével szemben, ezért inkább a cseh tisztek által képviselt nézethez közeledtek. 1940 decemberében a cseh tisztek az 1309 tiszt 4%-át alkották, amely a nemzetiségi arányokhoz viszonyítva nagyon magas volt (Szlovákiában a lakosság 0,1%-a volt cseh nemzetiségű). Egyébként a cseh nemzetiségű tisztek magas aránya még a következő években is megmutatkozott.⁵⁹

1939. november 15-én Besztercebányán ünnepélyes keretek között megnyitotta kapuit a Katonai Akadémia,⁶⁰ amely két év oktatást biztosító magasabb fokú középiskola volt, ahol a fiatal tisztek nevelése zajlott. 1940. február 16-án Čatloš nemzetvédelmi miniszter Pozsonyban – Tiso köztársasági elnök szorgalmazására és jelenlétében – megnyitotta a Katonai Főiskolát, amely három év oktatást biztosított a leendő főtisztek számára. A katonai és sportpilóták oktatását biztosította a Pöstyénből Trencsénpüspökire áthelyezett Repülő Iskola.⁶¹ 1940. október 1-től kezdte működését öt – altisztek oktatását biztosító – katonaiskola, különösen a gyalogos- és a tüzéralakulatok számára.⁶²

1940 áprilisára a szlovák tisztek száma 1093 főre (3 tábornok, 6 ezredes, 147 főtiszt, 937 tiszt), az őrmestereké 820 főre nőtt, míg a legénységi állomány létszáma 31 625 fő lett. A szlovák haderőnek 11 tábornokkal, 2109 tiszttel, 5093 altiszttel, 24 000 közlegénnyel és 1832 civil alkalmazottal, a haderő létszámának pedig az előirtak szerint 33 045 fővel kellett volna rendelkeznie. A következő években a tábornokok és a tisztek száma is növekedett, de nem érte el a tervezettet.⁶³

A szlovák tisztikar összetétele a vallási megoszlás és az ideológiai gondolkodás tekintetében többféle volt. A vallási megoszlás szerint a tisztikar 23%-a volt evangélikus vallású, ezzel szemben a lakosság 15%-a volt protestáns, míg 80%-a katolikus. 1939 május–augusztusában a négy

⁵⁷ Cséfalvay (2008): i. m. 22.

⁵⁸ Klubert: i. m. 73.

⁵⁹ Mičianik: i. m. 25–28.

⁶⁰ 1940. október 1-től Pozsonyban működött. Klubert: i. m. 77.

⁶¹ Mičianik: i. m. 28.

⁶² Klubert: i. m. 77.

⁶³ Mičianik: i. m. 29.

tábornok közül kettő (Ferdinand Čatloš nemzetvédelmi miniszter és Rudolf Viest⁶⁴ altábornagy) volt evangélikus vallású (Anton Pulanich és Alexander Čunderlík tábornokok katolikusok voltak). Viest tábornok 1939. augusztusi dezertálása után, Augustín Malár,⁶⁵ Jozef Turanec⁶⁶ és Štefan Jurech⁶⁷ ezredek elöléptetése után 1943-ban a tábornokok száma hatra nőtt. A tábornoki karban továbbra is két személy (Čatloš és Malár) volt evangélikus vallású. A tisztikarban Karol Pekník, Ladislav Bodický, Pavol Kuna, Ján Imro, Michal Širica, Štefan Čáni, Elimír Lendvay, Ján Malár (Augustín Malár tábornok unokatestvére), Július Nosko és Ján Straka (Čatloš tábornok sógora) főtisztok voltak evangélikus vallásúak. Az evangélikus vallású tisztok aránya a későbbiekben nemhogy csökkent, hanem inkább nőtt, sőt 1944-ben elérte a tisztikarban a 80%-ot.⁶⁸

Az első Csehszlovák Köztársaság fennállása idején a tisztikarban meglévő politikai megoszlás az első Szlovák Köztársaság idején is jelen volt a haderőnél. Az egyik csoportot az ún. „osztrákpártiak” alkották, akik az Osztrák–Magyar Monarchiához hű, katolikus vallású tisztok voltak egészen annak megszűnéséig. Ide tartoztak Pulanich, Čunderlík, Turanec, Jurech tábornokok, valamint Mikuláš Markus és Benedikt Dúbravec alezredek. Ez a csoport feltétlenül támogatta a szlovák kormányt és annak rendszerét, valamint a Németországhoz

⁶⁴ Rudolf Viest (1890–1945) szlovák tábornok. Ő volt az egyetlen szlovák főtiszt, aki tábornoki rendfokozatot ért el a csehszlovák haderőnél. 1933-ban dandár-, 1938-ban pedig hadosztálytábornokká léptették elő. Tiltakozott az önálló szlovák állam kikiáltása ellen. 1939-ben hadosztálytábornoki rendfokozatát átnevezték altábornagyi rendfokozatra. 1939-ben Magyarországon és Jugoszlávián keresztül Franciaországba távozott, ahol a Párizsban működő Csehszlovák Nemzeti Bizottság tagja lett. 1940-ben – Franciaország megszállásáig – az 1. csehszlovák hadosztály parancsnoka volt. 1940-ben a Nagy-Britanniában működő – Eduard Beneš vezette – csehszlovák ideiglenes kormány titkára volt, majd államminiszter lett. 1942 márciusában Szlovákiában megfosztották szlovák állampolgárságától, és távollétében halálra ítélték. 1944 augusztusában tagja volt a Moszkvában tárgyaló londoni csehszlovák kormány delegációjának. Itt érte a szlovák nemzeti felkelés kitérésének híre. Beneš elnök 1944 szeptemberében az 1. csehszlovák hadsereg parancsnokává nevezte ki, amelynek vezetését októberben vette át. A szlovák nemzeti felkelés élére állt, és irányította a harcokat. A felkelés leverése után – 1944 novemberében – német fogságba került, majd Bécsbe, onnan pedig Berlinbe szállították. 1945-ben halt meg. Halálának körülményei máig ismeretlenek. Cséfalvay (2013): i. m. 259–260.

⁶⁵ Augustín Malár (1894–1945) szlovák vezérkari alezredes. 1939 májusában vezérkari ezredessé léptették elő. 1939 szeptemberében a szlovák 3. hadosztály parancsnokaként részt vett a Lengyelország elleni hadjáratban. 1941 augusztusában a szlovák Biztosító hadosztály parancsnoka lett. 1941 novemberében a hadosztály parancsnokságát Pavel Kuna ezredesnek adta át, és Jozef Turanec ezredestől átvette a Gyorshadosztály vezetését. 1942 januárjában tábornokká léptették elő, majd áprilisban visszaadta a Gyorshadosztály parancsnokságát Turanec ezredesnek. 1942 szeptemberében katonai attasé lett Berlinben. 1944 májusában az eperjesi haderő-parancsnokság vezetője lett. 1944. augusztus 30-án este a pozsonyi rádióban a szlovák nemzeti felkelés ellen mondott beszédet. Eperjesre való visszatérése után a német hatóságok letartóztatták a felkelőkkel való együttműködés vádjával, és Ausztriába szállították. 1945 januárjában Berlinbe, majd februárban a flossenbürgi koncentrációs táborba vitték, ahol kivégezték. Uo. 155–156.

⁶⁶ Jozef Turanec (1892–1957) szlovák tüzérezredes. 1941 augusztusától a Gyorshadosztály parancsnoka egészen novemberig, amikor a hadosztály parancsnokságát átadta Augustín Malár vezérkari ezredesnek, és visszatért Szlovákiába. 1942. január 1-jén tábornokká nevezték ki, majd 1942 áprilisában visszavette a Gyorshadosztály parancsnokságát. Részt vett a Rosztovért folytatott harcokban. 1942 szeptemberében ismét átadta a hadosztály vezetését, ezúttal Štefan Jurech vezérkari ezredesnek, és visszatért Szlovákiába. 1944 januárjában a szlovák szárazföldi haderő parancsnoka lett, majd augusztusban a szlovák nemzeti felkelés kitérésre elfogták, és a következő hónapban a Szovjetunióba szállították. Szlovákiába szovjet fogolyként tért vissza 1947 februárjában, ahol később halálra ítélték, de végül 1949 májusában az ítéletet enyhítették, és 30 év fogságra ítélték. A lipótvári börtönben vesztette életét 1957-ben. Segeš: i. m. 310.

⁶⁷ Štefan Jurech (1898–1945) szlovák vezérkari ezredes. 1941 januárjától 1942 áprilisáig katonai attasé volt Budapestben. 1942 szeptemberében a Gyorshadosztály parancsnoka lett. Alakulatával sikertelen próbát tett az átállásra a csehszlovák haderőhöz. 1943 januárjában vezérőrmaggá léptették elő. 1943 szeptemberében visszatért Szlovákiába, ahol megfigyelés alatt tartották. A szlovák nemzeti felkelés kitérése után Pozsonyba távozott, ahol szeptember 2-án letartóztatták, majd Bécsben kihallgatták. Később Berlinbe szállították, majd 1945 februárjában a flossenbürgi koncentrációs táborba került, ahol kivégezték. Cséfalvay (2013): i. m. 110–111.

⁶⁸ Mičianik: i. m. 30. A szlovák tábornoki karról lásd még részleteiben Jašek–Kinčok–Lacko: i. m.

fűződő barátságot. A másik ún. „légiósok” csoportját az első világháború idején orosz vagy olasz fogságba esett – és önkéntesként a csehszlovák légióhoz csatlakozó – szlovák tisztek alkották. Ebbe a csoportba elsősorban az evangélikus vallású tábornokok és tisztek tartoztak, akik csehszlovák orientáltságúak voltak, a szlovák önállóságot fenntartások útján fogadták el, a Németországgal való együttműködést pedig elvből elutasították. Ehhez a csoporthoz tartozott Čatloš tábornok és nemzetvédelmi miniszter (az orosz területen lévő légiók volt századosa), Malár tábornok (az olaszországi légiók volt főhadnagya), Imro, Kuna, Širica stb. őrnagyok, akik evangélikus vallásúak voltak. A katolikusok közül például Jozef Martin Kristín és Martin Strapák őrnagyok, vagy Martin Palkovič alezredes tartozott a „légiósok” közé. Az sem elhanyagolható tény, hogy közel 50 szlovák főtiszt felesége cseh nemzetiségű volt, akik többségében jelentős befolyást gyakoroltak férjeikre. Az ellentétek több esetben is megmutatkoztak. Erre példa, hogy mind Turanec, mind pedig Jurech tábornokok felfogása is több esetben eltérő volt Čatloš nemzetvédelmi minisztert felfogásától.⁶⁹

Az első Szlovák Köztársaság megalakulása után azonnal új köszöntést (*Na stráž!*, azaz Őrségbe!) vezettek be a haderő alakulatainál. Az egyenruhán hordott korábbi csehszlovák állami címert az új szlovák állami címer váltotta fel, továbbá a katonai eskü szövegét is megváltoztatták. Új ünnepi menetlépéseket vezettek be, amelyeket 1939 júliusában – Pozsonyban, Nyitrán, Trencsénben, Besztercebányán, Eperjesen és Nagymihályon – megtartott katonai ünnepségeken mutattak be elsőként.⁷⁰

1939 decemberében Čatloš tábornok elrendelte, hogy a katonákat vallásuk és nemzetiségük szerint sorozzák be az egyes alakulatokhoz. Čatloš nemzetvédelmi miniszter a katolikusok ellensúlyozása miatt szorgalmazta a görögkatolikus és evangélikus vallási nevelés elterjedését is a haderőnél. Nemzetiségi szempontból elsősorban a német nemzetiségűeket akarta külön zászlóaljokban tömöríteni. A ruszin nemzetiségűeket a közép- és nyugat-szlovákiai helyőrségekben szerette volna elhelyezni. A vallási és nemzetiségi kritériumok szerinti osztályozás a katonai körökben ellenállást váltott ki. Malár vezérkari ezredes és Jurech vezérkari alezredes sem vallási, sem szakmai szempontból nem tartották szerencsésnek ezt az osztályozást. Čatloš tábornok elképzelése a katonák vallás szerinti osztályozásáról és alakulatokba történő besorolásáról nem győzte meg Tiso köztársasági elnököt sem. A vallási megoszlás szerinti besorolás nem valósult meg. A keresztény vallás (katolikus és evangélikus is) egyébként a szlovák haderő egyik legfontosabb pillére volt. Ebben mind a politikai, mind a katonai vezetők egyetértettek. A vallási nevelés tekintetében a szlovák haderőnél kezdetben kilenc római katolikus, egy görögkatolikus és egy evangélikus táborigazgató teljesített szolgálatot. 1941-re a haderőnél már a táborigazgatók közül tizenöt volt római katolikus, kettő görögkatolikus és nyolc evangélikus vallású. A táborigazgatók nemcsak a keresztény hit ápolásában vettek részt, hanem részben a szlovák állam rendszerének kiszolgálásában is, ugyanis az első Szlovák Köztársaság ideológiája a kereszténység ideológiájából indult ki.⁷¹

1940 nyarán a szlovákiai német nemzetiségűekből két katonai alakulatot állítottak fel. Az egyik a Körmöcbányán felállított – Walther Domes őrnagy vezette – gyalogzászlóalj, a másik pedig a Késmárkon létrehozott – Karol Pichl százados vezette – tüzérszázados volt. Tiszthiány miatt azonban ezeknél az alakulatoknál a tisztek többsége és az altisztek 80%-a szlovák nemzetiségű volt. A vezényleti nyelv a szlovák, de a szolgálati nyelv a német volt.⁷²

⁶⁹ Mičianik: i. m. 30–31.

⁷⁰ Uo. 31–32.

⁷¹ Uo. 33–34.

⁷² Uo. 33.

A szlovák politikai radikális szárny (Vojtech Tuka miniszterelnök, Alexander Mach belügyminiszter) törekvései némileg veszélyt jelentettek a haderő tisztí és legénységi állományára. Čatloš tábornok határozottan fellépett az ilyen törekvésekkel szemben, és ebben támogatta őt Tiso köztársasági elnök is. Čatlošnak nagy szerepe volt abban is, hogy a Hlinka-gárda⁷³ felfegyverzésére egyelőre nem került sor. A szlovák haderő tisztjei és katonái nem kedvelték a gárdatagokat, és hozzáállásuk a háború további éveiben csak romlott.⁷⁴

Az 1939 márciusában megalakult szlovák állam hadereje jelentős változásokon esett át. A Lengyelország elleni hadjárat után bekövetkező változások oka elsősorban a tiszthiány volt. A problémák megoldását főként a hadszervezet átalakításában és a tisztképző iskolák létrehozásában látták. Az tisztí és a legénységi állomány kiképzésében jelentős segítséget nyújtottak a német tiszttek, akiknek szakértelme hasznos volt – különösen – a harcokosi- és tüzéralakulatok esetében. 1941-re ezek a hiányosságok, problémák némileg csökkentek, de a tervezett elképzéseket nem sikerült teljesen megoldani.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- B. Stenge, Csaba: *Baptism of Fire: The First Combat Experiences of the Royal Hungarian Air Force and Slovak Air Force, March 1939*. Helion, Solihull, 2013.
- Baka, Igor: *Slovenská republika a nacistická agresia proti Poľsku*. Vojenský historický ústav, Bratislava, 2006.
- Baka, Igor: *Účasť Slovenskej republiky v prvej fáze vojny proti ZSSR z pohľadu nemeckých vojenských orgánov*. Vojenská história, 12. évf. 2008/3., 47–65.
- Cséfalvay, František – Hronský, Marián – Krivá, Anna – Čaplovič, Miloslav: *Vojenské dejiny Slovenska V. (1939–1945)*. Bratislava, 2008.
- Cséfalvay, František (a kolektív): *Vojenské osobnosti dejín Slovenska 1939–1945*. Vojenský historický ústav, Bratislava, 2013.
- Jašek, Peter – Kinčok, Branislav – Lacko, Martin: *Slovenskí Generáli 1939–1945*. Ottovo nakladateľství, Praha, 2013.
- Klubert, Tomáš: *Slovenská armáda v druhej svetovej vojne slovom a obrazom*. Bratislava, 2016.
- Dušan Kováč: *Szlovákia története*. Pozsony, 2011.
- Mičianik, Pavel: *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu (1941–1944) I*. Banská Bystrica, 2007.
- Pejčoch, Ivo – Oldřich, Pejs: *Obrněná technika 6: Střední Evropa 1919–1945 (II. část)*. Ares, 2005.
- Segeš, Vladimír – Dangl, Vojtech – Čaplovič, Miloslav – Štaigl, Jan – Štefanský, Michal – Bystrický, Jozef: *Vojenské dejiny Slovenska a Slovákov*. Ottovo nakladateľství, Praha, 2015.
- Sipos Péter (főszerk.): *Magyarország a második világháborúban. Lexikon A–Zs*. Petit Real Könyvkiadó, Budapest, 1997.
- Sokolovič, Peter (redaktor): *Slovenská republika 1939–1945 očami mladých historikov IX*. Ústav Pamäti Národa, Bratislava, 2010.
- Vojenský historický archív Bratislava (VHA), Veliteľstvo Bernolák, kr. 2.

⁷³ A tagság kötelező volt minden szlovák állampolgárságú és nemzetiségű férfi számára 6-tól 60 éves korig. A Hlinka-gárda része volt a Hlinka-ifjúság is, amelynek tagjai a fentiekben már említett kritériumok szerint olyan fiúk (1940 szeptemberétől lányok is) voltak, akik betöltötték 6. életévüket, de nem múltak el 20 évesek. Cséfalvay (2008): i. m. 31–32.

⁷⁴ Mičianik: i. m. 35–37.